

Marek Šmíd

KRISTOVY RELIKVIE

**Příběh němých svědků
Ježíšova utrpení
a zmrtvýchvstání**

Edice **Český ČAS**

Nakladatelství
ČAS

Marek Šmíd

KRISTOVY RELIKVIE

Příběh němých svědků
Ježíšova utrpení a zmrtvýchvstání

Edice Český ČAS

Marek Šmíd

KRISTOVY RELIKVIE

Příběh němých svědků
Ježíšova utrpení a zmrtvýchvstání

Mé ženě Zuzaně za její lásku.

Odborná lektorace: prof. PhLic. Vojtěch Novotný, Th.D.

Fotografie na přední straně obálky: Ukřižovaný Kristus z Jihlavy

Fotografie na zadní straně obálky: Frans Francken II.,

okruh: Posmívání se Kristu

Copyright © Marek Šmíd, 2022

Editor © Josef Pepson Snětivý, 2022

Photographs © Marek Šmíd, Josef Pepson Snětivý, 2022

Cover & Layout © Nakladatelství ČAS, Alena Šulcová, 2022

© Nakladatelství ČAS, www.nakladatelstvicas.cz, 2022

ISBN 978-80-7475-410-4

ÚVOD

Drahý čtenáři,

kniha, kterou nyní držíte v ruce, vznikala v mé hlavě několik posledních let. Stojí za ní mé cesty za Kristovými relikviemi napříč Evropou, ať už jsem pobýval v Itálii, ve Španělsku, či v Německu. Představovaly můj první zájem v dané destinaci. Abych byl lépe připraven, pátral jsem po literatuře, která by je pojímala jako celek, vysvětlovala jejich význam v Ježíšově životě, křesťanské tradici i dnešním světě a současně informovala o místě a způsobu jejich uložení a zpřístupnění. O to větší bylo mé překvapení, když jsem zjistil, že k jednotlivým relikviím sice existují v češtině samostatné knihy, ale ke Kristovým relikviím jako celku nikoliv.

Její sepisování bylo pro mne radostí, třebaže vznikala v nelehké době covidové pandemie, která rovněž zasáhla moji rodinu. Syn i manželka tuto nemoc prodělali, otec na ni dokonce zemřel. Možná že právě ona konfrontace s bolestí, strádáním, respektive se smrtí, byla inspirací k tvorbě a podnětem k úvahám. Jako věřícímu křesťanovi se tu totiž rýsovala perspektiva, jež směřovala k obzorům nás přesahujícím, jak o tom svým životem, smrtí, vzkříšením a nanebevstoupením vydal svědectví Ježíš Kristus.

Při vzniku následujících stránek jsem se v myšlenkách vracel na již navštívená místa, takže jsem opět vcházel do katedrály Panny Marie ve Valencii, modlil se v kostele svatého Kříže v Jeruzalémě v Římě, klečel na schodech v budově Svatých schodů ve Věčném městě či adoroval Krista ve Svaté kapli v Paříži. Opakovaně mě tak místa spjatá

s posledními dny a hodinami pozemského života Ježíše Krista duchovně podporovala a nábožensky posilovala, abych lépe zvládal starosti každodenního života.

Stále jsem měl před očima pašijový příběh, svědectví mimořádného Kristova utrpení, které podstoupil z lásky k nám. Na základě svědectví evangelií či mystiků katolické církve jsem byl jeho divákem a postupně se soustředil na všechny jeho podrobnosti a detaily. Všechny bolely, ale právě onou bolestí probouzely vděk, důvěru a lásku, která ve mně rostla.

Uvědomoval jsem si, jak se české země v době vlády římského císaře a českého krále Karla IV. staly symbolickým duchovním centrem, kde se nacházely ty nejvýznamnější z Kristových relikvií, např. hrot Longinova kopí a svatý hřeb Páně, jež měly posvěcovat Prahu jako svaté město a skrze nebeské přímluvce podporovat vládu Karla IV. jako panovníka z Boží vůle. Do Prahy současně přiváděly zástupy poutníků, kteří zde rovněž vzdávali hold císaři všech křesťanů.

Kniha *Kristovy relikvie* je kromě Úvodu a Závěru rozdělena do čtyř kapitol. První se věnuje osobnosti Ježíše Krista, sleduje jeho život, poselství a odkaz, které vrcholí jeho umučením, ukřižováním a zmrtvýchvstáním. Druhá pak soustředí pozornost na poslední dny a hodiny Kristova života, které křesťanská tradice označuje jako tzv. pašijový příběh, v němž sehrály významnou roli nástroje Kristova utrpení a umučení, a věnuje se účtě k nim v dějinách křesťanství.

Jádro knihy představuje třetí kapitola, jež se věnuje jednotlivým Kristovým relikviím. V chronologickém kontextu tak vypráví příběh svatého grálu, posvátného roucha, sloupu bičování, Kristovy krve, trnové koruny, roušky, kříže a nápisu na něm, svatých hřebů, Longinova kopí a Turínského plátna. Sleduje nejen jeho místo v pašijovém příběhu, ale též jeho význam v křesťanské tradici až dodnes. Velkou pozornost věnuje místu jeho současného uložení a zpřístupnění.

Čtvrtá kapitola je opětovným pohledem na Kristovy relikvie v geografickém pohledu, řazeném podle zemí jejich dnešního uložení. Dočtete se rovněž o našich zemích, protože i u nás se nacházely a do dnes nacházejí památky Ježíšova utrpení.

Před čtenářem se tak v knize otevírá množství Kristových relikvií, jejichž původnost dnes není věda schopna ani doložit, ani vyvrátit. Představují mimořádná svědectví nejstarších dějin církve, jež je nezbytné přijmout pouze vírou, nikoliv rozumem. Relikvie totiž nejsou předmětem víry, přičemž si katolická církev nenárokují kompetence, aby v této otázce učinila závažné rozhodnutí. K otázce jejich autenticity se navíc oficiálně nevyjadřuje – z Kristových relikvií neuznala dosud za pravou ani jedinou. Rozhodnutí, jestli se tak na následujících stránkách jedná u dochovaných relikvií o originál, či kopii, ponechávám proto na laskavém čtenáři.

Přeji vám hluboké zážitky při četbě této knihy!

... celé tělo Spasitelovo se násilným rozpětím paží vytáhlo do výše a kolena se mu skrčila. Právě na ně se mu teď katané vrhli, přivázali je provazy ke dřevu, ale pro zlomyslně nesprávné rozměření děr na hřebíky na postranních břevnech nemohly nohy dosáhnout až k podstavku. Kati začali hrozně klít, někteří mínili, že musejí vyvrtat pro ruce jiné díry, neboť podstavek zvýšit nebylo možné, jiní příšerně spílali a posmívali se, že prý se nechce Pán natáhnout, ale že mu pomohou!

Přivázali mu na pravou nohu provaz a táhli strašnou, mučící silou, až se noha dotkla podstavku, pak ji přivázali co nejpevněji. Tělo bylo napjato tak hrozně, že prsa Ježíšova až praskala a Pán hlasitě naříkal: „Ó, Bože!“ Také prsa a paže mu přivázali ke kříži, aby se ruce z hřebů nevytrhly. Bylo to, jako by mu lámali žebra a všechny kosti. Ó, bylo to hrozné mučení!

Pak mu stejně silně natáhli levou nohu a přivázali přes pravou. Prorazili mu ji v nártu tenčím hřebíkem s rovnou hlavičkou. Nato vzali strašný, mnohem delší hřeb a prohnali mu jej s velkým úsilím ranou levé nohy do pravé, která ležela pod levou, a dále do kmene kříže. Ze strany jsem viděla, jak hřeb projel obě nohy.

Přibíjení nohou bylo nejhroznější ze všeho, protože celé tělo bylo strašně napjato. Napočítala jsem třicet šest ran kladivem a přitom jsem slyšela bolestné vzdechy našeho Spasitele. Nářek Ježíšův byl jako úpění milého světla, ale rouhavé a zlostné výkřiky surových katů zněly temně a odporně...

EMMERICHOVÁ, Anna Kateřina, *Hořké umučení Pána našeho Ježíše Krista*, V., Praha 1993, s. 195-196.

1.

OSOBNOST JEŽÍŠE KRISTA A PŘÍBĚH JEHO UTRPENÍ

Ježíš z Nazareta představuje jednu z nejvýznamnějších osobností dějin lidstva. Je považován za zakladatele křesťanství, světově nejrozšířenějšího náboženství s více než miliardou věřících. Svědectví víry o jeho mimořádné osobnosti, životě, činech a slovech vydala především čtyři evangelia z 1. století, jež se společně s dalšími významnými spisy nacházejí v řecky psaném *Novém zákoně*.

Ježíšův život vyplňuje přibližně první tři desetiletí našeho letopočtu. Evangelia vyprávějí, že Duch svatý sestoupil na Pannu Marii, ta počala, porodila syna a dala mu jméno Ježíš, jak jí archanděl Gabriel předpověděl.

Chlapec se narodil mezi lety 7 až 4 před naším letopočtem¹ v judském městě Betlémě, kde Marie se svým manželem Josefem při cestě na sčítání lidu přenocovali. Krátce po narození uprchl Josef se svojí ženou Marií a malým Ježíšem do Egypta, aby uchránil chlapce před

1 Při počítání data jeho narození ve 4. století, které uvažovalo o roku 1 našeho letopočtu, zřejmě došlo k chybě.

nenávisť ze strany tehdejšího vládce, krále Heroda Velikého. Po několika letech, když nebezpečí opadlo, se vrátili do Nazareta v Galileji, kde Ježíš vyrůstal, pracoval a žil.

Ve věku třiceti let opustil Ježíš svůj zažitý způsob života i řemeslnou práci a začal vystupovat jako putující kazatel po Galileji, Judeji a Jeruzalémě. Ačkoliv pocházel z řemeslnicko-rolnické rodiny, byl na svou dobu výrazně vzdělán, byť nepatřil mezi tzv. zákoníky, odborníky na *Starý zákon* a jeho vykladače.

Místem spjatým s počátkem jeho působení se stalo nevelké město Kafarnaum na břehu Galilejského jezera, kde žili řemeslníci, obchodníci a rybáři. Ty oslovil jako první a některé z nich dokonce povolal jako své učedníky a apoštoly.

Na počátku svého veřejného vystupování se Ježíš nechal pokřtít od Jana Křtitele v řece Jordánu jako každý jiný kajcíník. Podobně jako u ostatních byl křest znamením jeho obrácení. Většina křesťanů považuje tento čin za skutečné Ježíšovo pomazání, kdy na něho v podobě holubice sestoupil Duch svatý. Stal se tak Pomazaným, řecky Kristem. Poté strávil Ježíš čtyřicet dní na poušti, kde se postil a byl pokoušen od Dábla. Všem nástrahám odolal a duchovně posílněn se odtud vrátil k další veřejné činnosti.

Následně kolem sebe jako židovský učitel soustředil své žáky, z nichž si vyvolil dvanáct nejbližších, tzv. dvanáct apoštolů: Šimona-Petra, Jakuba Zebedeova, Jana, Ondřeje, Filipa, Bartoloměje, Matouše, Tomáše, Jakuba Alfeova, Tadeáše, Šimona Horlivce a Jidáše Iškariotského. Ti, fascinováni Ježíšem, opustili své rodiny, práci a majetek a následovali ho pro radostnou zvěst blízkosti Božího království i radikalitu jeho učení.

Na svých cestách po Izraeli hlásal Ježíš onu radostnou zvěst, tzv. evangelium. Současně konal mocné činy a znamení (zázraky), a to jak na sobě a na druhých (vyléčení slepoty či malomocenství, vyhánění zlých duchů, nasycení hladových, chození po vodě, přemožení smrti),

Siard Nosecký: Vstaň a chod' – uzdravení chorého u rybníka Bethesdy (klenba kapitulní síně Strahovského kláštera)

tak na přírodě (utištění bouře, prokletí fíkovníku, zázračný rybolov atd.). Byly znamením Ježíšovy božské moci a živé lásky, on je však neprováděl ani pro zábavu, ani pro potěšení přihlížejících.

Konkrétní myšlenky jeho učení představuje tzv. Horské kázání, na jehož bodech stojí křesťanská etika lásky ke všem. Ježíš nabádal lidi, aby se k druhým chovali tak, jak chtějí, aby se oni chovali k nim. Za největší přikázání považoval *Miluj Hospodina, svého Boha, celým svým srdcem, celou svou duší a celou svou myslí.*² V tom spatřoval smysl *Starého zákona i Proroků*. Svým učením oslovoval především chudé, pronásledované, nemocné či jinak znevýhodněné, přičemž kladl důraz na milosrdenství, lásku a odpuštění.

² Matouš 22, 37.

Jak se shodovali již jeho současníci, Ježíš vystupoval s nebývalou autoritou učitele a vůdce, jako Pán nad sobotou, nikoliv jako jiní židovští učitelé. Svou činností narušoval dobové konvence a židovská pravidla a vzbuzoval hněv Židů. Ukazoval, že vztah k Bohu musí vycházet ze srdce, zakládat se na upřímné, nezištné a neokázalé lásce a mít přednost před všemi ostatními vztahy. Na stejnou úroveň položil příkaz lásky k bližnímu, který zahrnoval rovněž hříšníka či nepřítele. Jeho veřejné působení trvalo přibližně tři roky.

Poslední dny, resp. hodiny Ježíšova života se staly mimořádně dramatickým završením jeho životní cesty. Jeho smrt v Jeruzalémě byla dobrovolným vydáním sebe sama. Ježíš o ní věděl a sám ji několikrát předpověděl, jak o tom svědčí všechna evangelia, že *Mesiáš musí trpět a třetího dne vstát z mrtvých*.³

V tzv. velikonočním dramatu, křesťany označovaném též jako pašijový příběh, byl Ježíš židovskou radou obžalován a římským prefektem provincie Judea Pilátem Pontským odsouzen a ukřižován. Právě z tohoto dramatu pocházejí i Kristovy relikvie, němí svědkové jeho utrpení, jimž se budeme v této knize věnovat. Pro křesťany jsou cenné tím spíše, že připomínají jeho utrpení, ukřižování, pohřbení i zmrtvýchvstání.

Po poslední večeři s dvanácti apoštoly v Jeruzalémě byl Ježíš pro tradovanou zradu jednoho z nich, Jidáše, zajat v Getsemanské zahradě, kde se modlil. Byl chrámovou stráží zatčen a předveden do domu velekněze Kaifáše před židovskou veleradu, která jej obvinila z rouhání. Vyčítala mu především, že se prohlašoval za Mesiáše či dokonce židovského krále, a předala jeho kauzu římskému správci

3 Lukáš 24, 46.

Mistr Litoměřického oltáře: Strahovský oltář (Navštívení Panny Marie, Narození Krista, Útěk do Egypta; kolem roku 1510, Strahovská obrazárna)

Pilátovi. Ten jej vinným neshledal a odmítl ho dát ukřižovat; pouze jej nechal zbičovat.

Dav ovšem nebyl spokojen a žádal si změnu jeho stanoviska. K tomu došlo poté, co farizeové prohlásili Pilátovu pasivitu za akt zrady vůči římskému císaři. Po nátlaku nakonec Pilát, byť neochotně, s popravou souhlasil a nechal Ježíše opět zbičovat. Vojáci mu na hlavu nasadili trnovou korunu a oblékli purpurový plášť, bili jej a zesměšňovali jako samozvaného židovského krále.

Cesta na popraviště byla mimořádně bolestivá. Byla provázena opakovaným bitím, takže Ježíš pod tíhou neseného kříže několikrát padl. Podle křesťanské tradice mu podala jistá Veronika šátek, do něž si Ježíš otřel svou zakrvavenou tvář. Když po cestě spatřil ženy, jak nad ním pláčou, odpověděl jim: *Dcery jeruzalémské, neplač-*

Cornelis de Baellieur: Zajetí Krista (před rokem 1650, Strahovská obrazárna)

te nade mnou, ale nad sebou a nad svými dětmi.⁴ Byl těžkým břevnem natolik vyčerpán, že mu jej na základě nařízení jednoho z římských vojáků pomáhal část cesty nést jistý Šimon z Kyrény.

Poté byl Ježíš se dvěma lotry ukřižován na kopci zvaném Golgota za městskými hradbami Jeruzaléma. Nad jeho hlavu přibili vojáci ceduli s nápisem Ježíš, židovský král. Ukřižovaný na kříži neskutečně trpěl, navíc se mu vysmívali přihlížející farizeové, vojáci, jeden z lotrů a kolemjdoucí. Církevní hodnostáři prohlašovali: *Jiné zachránil, tak ať zachrání sám sebe, když je to Mesiáš, ten Boží Vyvolený!*⁵ Musíme zdůraznit, že bolestivěji než tělesné utrpení, jež ostatně podstoupilo mnoho ukřižovaných, zasáhlo Ježíše utrpení duševní a duchovní, zejména pocit opuštěnosti Otcem.

4 Lukáš 23, 28.

5 Lukáš 23, 35.

Když Ježíš dostal žízeň, vojáci namočili houbu do octa a podali mu ji. Hrou v kostky si rozdělili jeho plášť. Popravě přihlížela jeho matka Maria, Marie Kleofášova, Marie Magdaléna, Salome, učedník Jan a zřejmě též Nikodém, Josef z Arimatie a Šimon z Kyrény.

Ukřižovaný skončil se slovy *Je dokonáno!*⁶ ve tři hodiny odpoledne na Velký pátek. Ač byl nevinný, byl odsouzen a zemřel tím nejpotupnějším myslitelným způsobem smrti. Po jeho skonu nastalo velké zemetřesení a zatmění slunce, jak uvádějí evangelisté. Setník, který mu následně probodl srdce, prohlásil: *Tento člověk byl skutečně Boží syn!*⁷ Stalo se tak před židovským svátkem Pesach v rozmezí let 26 až 36 našeho letopočtu.⁸

Ježíšovo mrtvé tělo si k pohřbení vyžádal člen židovské velerady a Ježíšův tajný učedník Josef z Arimatie. Podle evangelisty Jana mu přišel s uložením těla pomoci i Nikodém, který přinesl značné množství směsi vonných bylin. Společně tělo zabalili do plátna a uložili do prázdného skalního hrobu. Vstup do něho zakryli těžkým kamenem. Na radu židovských představitelů nechal Pilát strážiti hrob vojáky. Detaily snímání Ježíše z kříže nicméně evangelisté neuvádějí.

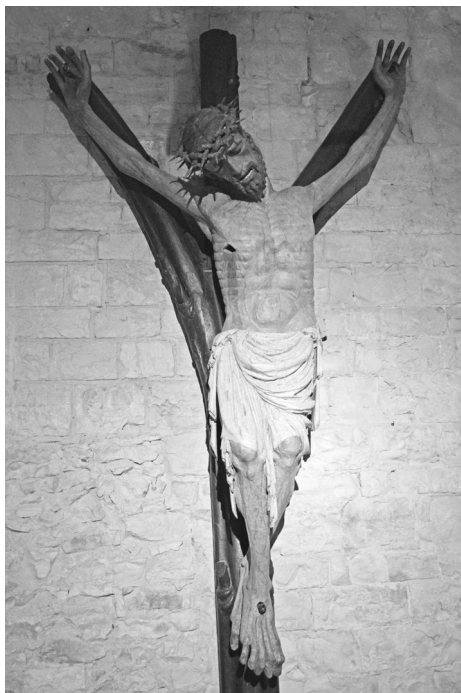
Třetího dne zrána šly Ježíšův hrob navštívit ženy, ale našly jej prázdný. Jejich svědectví následně ověřili Ježíšovi věrní přátelé Petr a Jan, kteří k hrobu běželi, a rovněž jej našli prázdný. Apoštolové tak nyní pochopili význam jeho slov a uvěřili, že vstal z mrtvých, což později potvrdilo jejich setkání s oslaveným Kristem. Ježíšovo vzkříšení z mrtvých je událostí, která nemá v dějinách lidstva obdoby. Lze ji proto přijmout pouze vírou.

Po vzkříšení pobýval Ježíš čtyřicet dní na zemi a zjevoval se některým učedníkům, přičemž již toto setkání představovalo určitý podíl

6 Jan 19, 30.

7 Marek 15, 39.

8 Za nejpravděpodobnější letopočet bývá považován rok 30 našeho letopočtu.

*Ukřižovaný Kristus z Jihlavy (1. třetina
14. století, klenotnice Strahovské
obrazárny)*

na Kristově slávě. Následně svěřil učedníkům poslání jít do celého světa a hlásat evangelium. Nakonec vystoupil na nebesa, aby završil své poslání návratem k Otci, u něhož připravil svým následovníkům místo.

Křesťané věří, že Ježíš byl Božím synem, který se stal člověkem, aby spasil a vykoupil svět. Ona nepochopitelná jednota božství a lidství zůstává hlubokým tajemstvím. Ježíš byl Bohem pomazaným Mesiášem, Kristem, na něž Izrael stovky let čekal a jehož příchod ohlašovali již starozákonní proroci. Boží království se uskutečňovalo již v okamžiku Ježíšova hlásání.

Ježíšovým narozením, životem, smrtí, vzkříšením a nanebevstoupením se naplnil Starý zákon a přísliby dané praotcům. Svou smrtí prokázal obět v poslušnosti Otci, jíž zahladil hříchy a otevřel nové životní společenství člověka s Bohem. V jeho osobě tak vyvrcholilo Boží zjevení i dějiny spásy; a ty lidské dostaly smysl.

Své věrné však neopustil, protože jim slíbil, že s nimi bude *po všechny dny až do skonání tohoto věku*.⁹ Svým učedníkům zaručil, že se vrátí na konci času, kdy spatříme *Syna člověka, jak přichází v oblacích s velikou mocí a slávou*.¹⁰

K dalšímu čtení –

krásná literatura:

DOBACZYŃSKI, Jan, *Listy Nikodémovy*, Praha 2003.

odborná literatura:

Nový zákon

POSPÍŠIL, Ctirad Václav, *Ježíš z Nazareta, Pán a spasitel*, Praha 2011.

RATZINGER, Joseph, *Ježíš Nazaretský, I.-III.*, Praha 2007-2013.

RATZINGER, Joseph, *Úvod do křesťanství. Výklad apoštolského vyznání víry*, Kostelní Vydří 2007.

REISER, Marius, *Nepohodlný Ježíš*, Praha 2019.

ROHR, Richard, *Univerzální Kristus. Jak může zapomenutá skutečnost změnit všechno, co vidíme, v co doufáme, v co věříme*, Brno 2020.

RYŠKOVÁ, Mireia, *Doba Ježíše Nazaretského. Historicko-teologický úvod do Nového zákona*, Praha 2019.

9 Matouš 28, 20.

10 Marek 13, 26.

2.

NÁSTROJE KRISTOVA UTRPENÍ A JEJICH VÝZNAM

Ve druhé polovině předchozí kapitoly jsme si vyprávěli pašijový příběh, který je svědectvím o Ježíšově umučení, ukřižování a zmrtvýchvstání. V mírně obměněné podobě jej zobrazují všechna čtyři evangelia: Matoušovo, Markovo, Lukášovo a Janovo. Ve svém líčení tak představují završení a naplnění Ježíšova pozemského života a zdejšího díla. Pašijový příběh jako příběh Ježíšova utrpení byl mimořádně významný pro křesťanskou tradici.

Právě ve středověku se dočkal značné popularity, neboť církve se snažila představit věřícím srozumitelnou formou významné etapy Kristova života. Rostoucí obliba, spjatá především se spásným významem Velikonoc, vedla v 15. století dokonce ke vzniku křížových cest, kde lidé v reálném prostředí a za účasti soch a obrazů prožívali jednotlivé části Kristova utrpení.

Věřící si uvědomovali, že být křesťanem zejména znamená mít podíl na smrti a vzkříšení Krista. Každodenním rozhodnutím pro

Katedrála sv. Víta

Ukřižovaného hlouběji prožívali význam kříže, jehož tíži sami nesli. Ústřední význam kříže i dalších nástrojů Kristova utrpení pro duchovní život plyne právě z této zkušenosti. Promítá se též do liturgie církevního roku i týdne, putování do Svaté země či poutí na místa uložení relikvií.

Je patrná rovněž v ikonografii Ukřižovaného, který začíná být ve vrcholném středověku nově vnímán skrze utrpení na kříži, takže dosavadní zdůrazňování vítězného Krista začalo být nahrazováno poukazem na jeho trpící a umírající lidství.

V církevní tradici novověku i 20. století jsou známý ženy – mystičky, které prožily duchovní zkušenost osobního setkání s Ježíšem a společně s ním prošly utrpením pašijového příběhu. Mezi nejvýznamnější z nich patřily v době nedávno minulé Němka Anna Kateřina Emmerichová, Polka Faustyna Kowalska či Bolivijka Catalina Rivas.

Řeholnice Anna Kateřina Emmerichová svá vidění diktovala Klementu Brentanovi, který je pečlivě zapisoval. Výsledkem těchto líčení je kniha *Hořké umučení Pána našeho Ježíše Krista*, jež byla v češtině opakovaně vydávána již od 19. století. Příběh pašijí je tak představen jako dramatická událost s četnými naturalistickými detaily, což plně odpovídá formě zbožnosti 19. století a je zcela ve shodě s těžkou nemocí zmíněné řeholnice. Její svědectví představuje z našeho pohledu cenné doplnění evangelií i vidění událostí očima zúčastněného, jež katolická církev uznala za pravé.

Jiná řeholnice, Faustyna Kowalska, byla členkou Kongregace sester Matky Božího milosrdenství. Ta sama pro záchranu duší zakoušela nejen různá utrpení, ale rovněž kontemplace, zjevení, prorocství či dokonce stigmata. Zrcadlo její duše představuje *Deníček*, který odhaluje hloubku a bohatství jejího duchovního života a spojení s Bohem. I ona ve svých viděních spatřila Ježíše, jak trpěl při pašijích. Když viděla, jak jej bíjejí, poznamenala si: *Byla to nepředstavitelná muka. Jak strašně Ježíš při bičování trpěl! Jeho krev stékala na zem a tělo na některých místech začalo opadávat. A na jeho zádech jsem viděla několik kostí vyčnívajících z těla ven.*

Poslední zmíněná, Catalina Rivas, je rovněž mystičkou. Podobně jako sestře Anně Kateřině či Faustyně se i na jejím těle objevují stigmata a zažívá utrpení agónie jako Ježíš na kříži. Ježíšova slova, která slyší, zapisuje, a tyto texty publikuje. Ve slovenštině byly vydány její knihy *Kristovo utrpenie* či *Viditeľná tvár neviditeľného Boha*, v češtině kniha *Umučení*. Rovněž ona spatřila Ježíše ukřižovaného: *Mohla jsem nazírat na jeho tvář, zraněná ramena a rozdrásané tělo. Na pravé straně hrudi měl ránu, ze které vytékala krev a něco jako voda, ale bylo to něco zářícího. Vypadalo to jako paprsky světla, které směřovaly k věřícím.*

Mozaika Poslední soud nad Zlatou bránou svatovítské katedrály

Není proto překvapivé, že křesťané prokazovali od počátku dějin církve značnou úctu nástrojům Kristova utrpení, známým též pod názvem Arma Christi, což se překládá jako Zbraně Kristovy – ve smyslu „zbraně v boji za spásu člověka.“ Poněvadž se vztahují k Ježíšovým posledním dnům a hodinám jeho pozemského života, zejména k jeho utrpení, umučení a ukřižování, církevní tradice je často označuje jako nástroje Kristova mučení.

Jako celek byly tyto nástroje zachyceny v 9. století v tzv. Utrechtském žaltáři, přičemž jejich soupis vychází ze svědectví jak kanonických, tak apokryfních¹¹ evangelií, kterých se dovolávají. V umělecké tvorbě jsou u nás tyto nástroje k vidění např. na nástěnné malbě

11 Apokryfní evangelia jsou spisy, které nebyly zařazeny do katolického kánonu Písma svatého tak, jak jej definitivně určil Tridentýský koncil v 16. století.

v kostele svatého Haštala v Praze či na fresce nad Zlatou bránou svatovítské katedrály na Pražském hradě.

Jedná se o poměrně volný seznam dvaceti až třiceti různých předmětů. Není nijak přesně vymezen, a to ani co do pořadí relikvií, ani co do jejich rozsahu. Pro věřící nebyl každopádně důležitý jejich počet, ale význam – představovaly reálné svědectví o Ježíšově utrpení a jeho spásonosné smrti, kdy zpřítomňovaly události pašijí. Věřilo se, že jsou současně zárukou nebeské ochrany a znamením mimořádné milosti.

Příběh těch nejvýznamnějších z nich sledujeme v dalších kapitolách této knihy. Podle chronologie pašijového příběhu se jedná o tyto němé svědky Ježíšova utrpení:

Ježíšův kalich použitý při poslední večeři,
třicet stříbrných mincí za Jidášovu zradu,
pochodně vojáků zatýkajících Krista v Getsemanské zahradě,
Petrův meč a uťaté ucho římského vojáka,
řetězy či provazy spoutaného Krista,
kokrhající kohout stvrzující Petrovo zapření,
Pilátův džbán na mytí rukou před Ježíšovým odsouzením,
bič či důtky používané při Ježíšově bičování,
sloup, u něhož byl Ježíš bičován,
plášť, do kterého byl Ježíš pro posměch lidu oblečen,
trnová koruna nasazená Ježíšovi na hlavu,
kameny házené po Ježíšovi cestou na Golgotu,
rouška, do níž Ježíš obtiskl svou zmučenou tvář,
hřeby, jimiž byly probodnuty Ježíšovy údy,
kladivo, kterým byly tyto hřeby zatloukány,
houba, v níž byly Ježíšovi podány ocet a žluč k pití,
kopí, jímž byl probodnut Ježíšův bok,
roucho, o něžž vojáci házeli los,

Ježíšův kříž z Golgoty,
 tabulka s nápisem na kříži,
 žebřík, jehož pomocí bylo Ježíšovo mrtvé tělo odstraněno z kříže,
 kleště, jimiž byly vytaženy hřeby při snímání Ježíše z kříže,
 nádoby na masti k pomazání Ježíšova mrtvého těla a nakonec
 plátno, do nějž bylo mrtvé tělo zabaleno.

Mnohé z těchto předmětů byly opakovaně zobrazovány v křesťanském umění, zejména na obrazech, mozaikách a ikonách, a uctívány jako relikvie, pozůstatky upomínající na života Ježíše Krista. Někteří křesťané v nich spatřovali bolestivé prostředky, jimiž mohli prokazovat vlastní kajícnost a odříkání.

Podle spisu svatého Ambrože *O smrti Theodosiově* ze 4. století byly některé nástroje Kristova utrpení – Ježíšův kříž, nápis na něm a svaté hřeby – pohřbeny na místě ukřižování na Golgotě a nalezeny o tři století později Helenou, matkou římského císaře Konstantina I. Ten nechal na památných místech ukřižování a zmrtvýchvstání vybudovat chrám svatého Kříže a Vzkříšení.

Před jejich objevem však bylo nejprve nezbytné provést vykopávky – a snad můžeme říct i průzkum. Ten na místě ukřižování odstranil chrám římských božstev, zbudovaný císařem Hadriánem ve 2. století, přeložil navezenou zeminu a obnažil původní pahorek. Heleniným prostřednictvím se některé relikvie dostaly do Evropy, kde se záhy rozšířily, např. v Itálii, ve Francii, v Německu a ve Španělsku.

Kult zmíněných nástrojů Ježíšova umučení se rozvíjel již v raném středověku. Jejich nejstarší zobrazení je doloženo v 9. století, přičemž největší úcty dosáhla Arma Christi ve 13. století. Jde o období spjaté s křížovými výpravami, tažením křesťanských vojsk na Blízký východ a křesťansko-muslimským soupeřením.

Velkými ctiteli relikvií se stali západoevropští panovníci, mezi nimi zejména francouzský král Ludvík Svatý, známý zřízením Svaté kaple

ve spojení s odpustky¹² slibovaly věřícím výrazný duchovní vklad do vlastní spásy, ale též otázka vzestupu panovnické moci, jež byla s jejich vlastnictvím spojena. Vlastnictvím relikvií totiž získával vládce daného státu v rámci křesťanského světa na prestiži. Poněvadž byli křesťané přesvědčeni, že relikvie mají značnou až zázračnou moc, věřili, že jimi disponující panovník je pod Boží ochranou.

V neposlední řadě tu působila skutečnost, že kupní síla tisíců poutníků nezanedbatelně ovlivňovala hospodářský rozvoj regionu a vznik nových trhů. S odpustky se mimochodem čile obchodovalo, byly zdrojem vysokých příjmů. Rovněž pro papežství představoval obchod s odpustky nezanedbatelný zdroj příjmů, který v českých zemích kvetl především na přelomu 14. a 15. století.

Nástroje měly věřícím přiblížit utrpení Ježíše Krista a vyzývat k boji s hříchem obecně. V lidovém prostředí byly někdy uctívány jako ochranné předměty s téměř magickým účinkem, takže byly nošeny jako amulety. Střediskem kultu nástrojů umučení byla od raného středověku především římská bazilika Svatého kříže v Jeruzalémě s fragmenty Ježíšova kříže, částí jeho trnové koruny, svatým hřebem a tabulkou s nápisem na kříži.

Na prahu novověku byl přehnaný kult relikvií, který se úzce pojil s prodejem odpustků, kritizován zejména protestanty. Ti v klanění a uctívání ostatků spatřovali zpochybnění Kristovy jedinečnosti i krok, který je neslučitelný se zvěstí o ospravedlnění skrze Krista pouhou milostí.

12 Odpustkem rozumí katolická církev odpuštění časného trestu od Boha za hříchy, jichž se člověk dopustil. Odpuštění získává řádně disponovaný věřící po splnění stanovených podmínek skrze činnost církve. Ve středověku se objevily pokusy odpouštět některé hříchy za peníze.

Kříž, který v procesí nosili členové Arcibratrstva Ježíš, Maria a Josef, jež působilo při pražské Loretě

Jestliže se svatým prokazuje božská pocta, vyčítali protestanti katolíkům, jsou tím stavěni na roveň Bohu, čímž deformují jeho božskou jedinečnost. K této praxi navíc nenacházeli oporu v Písmu, takže ji zpochybňovali. Církevní reformátor, kazatel a někdejší augustiniánský řeholník Martin Luther dokonce prohlásil uctívání svatých za „zlořád posledního času“.

Tridentský koncil v 16. století sice potvrdil, že je vzývání svatých žádoucí a užitečné, ale nepřijal, že by bylo jejich uctívání a vzývání nutné ke spáse, a tedy nepostradatelné pro pravou víru. Úcta ke svatým tak dodnes není závazná, nicméně v katolické církvi trvale zůstává – ta je ostatně vnímána jako *společenství svatých*. Světci a světice se tak stávají vzorem hodným k následování, protože je na nich patrné, co Bůh připravil všem lidem, kteří se otevřeli jeho spáse. Svatý představuje podobu milosti, která je člověku Bohem darována bez jeho zásluhy.

Třebaže Evropa neměla po osvícenství o relikvie příliš velký zájem, protože je považovala za pozůstatky temné minulosti, nová konfessionalizace 19. století i sebevražda civilizované Evropy ve světových válkách 20. století „věk rozumu“ částečně zavrhlly a tento zájem opět probudily.

K dalšímu čtení –

krásná literatura:

EMMERICHOVÁ, Anna Kateřina, *Hořké umučení Pána našeho Ježíše Krista*, Olomouc 2013.

KOWALSKA, Faustyna, *Deníček. Boží milosrdenství v mé duši*, Kostelní Vydří 2008.

RIVAS, Catalina, *Umučení*, Olomouc 2016.

odborná literatura:

HAKL, Bohumil, *Mučednické nástroje Pána a Spasitele našeho Ježíše Krista*, Praha 1881.

HRDINA, Jan, *Relikvie, odpustky, poutní odznaky. Čtyři kapitoly z náboženského života lucemburské Prahy*, Praha 2017.

KUBÍNOVÁ, Kateřina, *Imitatio Romae. Karel IV. a Řím*, Praha 2006.

NEUNER, Peter, *Ekumenická teologie. Hledání jednoty křesťanských církví*, Praha 2001.

PELIKAN, Jaroslav, *Ježíš v proměnách staletí. Jeho vliv na dějiny, myšlení a kulturu*, Kostelní Vydří 2008.

ROYT, Jan, *Slovník biblické ikonografie*, Praha 2021.

3.

KRISTOVY RELIKVIE JEDNOTLIVĚ

Na následujících stránkách se budeme zabývat jednotlivými relikviemi spjatými s Ježíšovým umučením, ukřižováním, zmrtvýchvstáním i vzkříšením. Pro přehlednost jsme je řadili do podkapitol chronologicky čili podle toho, jak zasáhly do Ježíšova života během pašijového příběhu. Jak jsme již zmínili, jedná se o selektivní výběr nejvýznamnějších relikvií, neboť postihnout všechny v komplexní podobě není dnes pro nedostatek pramenů a literatury možné.

Větší pozornost je věnována těm, které se dodnes mezi křesťany těší největší úctě, a to svatému grálu, Ježíšovu kříži, hřebům z jeho údů, Longinovu kopí a Turínskému plátnu.

Svatý grál, kalich z Ježíšovy poslední večeře

Jedna z nejvýznamnějších relikvií, spojená s posledními hodinami Ježíšova pozemského života, je svatý grál. Pravděpodobně se jedná o kalich z ušlechtilého kamene, z něhož Ježíš Kristus pil a dával pít apoštolům v souladu se židovskou liturgií Paschy při poslední večeři. Jeho hodnota je tím vyšší, že do něj vážený člen židovské rady a Ježíšův tajný učedník Josef z Arimatie údajně zachytil při ukřižování Ježíšovu krev, prýšticí z jeho ran.

Historickou autenticitu kalichu, na což navazuje příběh grálu a úcta k němu, dokládá evangelista Matouš ve dvacáté šesté kapitole evangelia, byť kalich jako první zmínil apoštol Pavel v Prvním listu Korintským.

Při poslední večeři, uvádí Matouš, *když jedli, vzal Ježíš chléb, požehnal, lámal a dával učedníkům se slovy: „Vezměte, jezte, toto jest mé tělo.“ Pak vzal kalich, vzdal díky a podal jim ho se slovy: „Pijte z něho všichni. Neboť toto jest má krev, která zpečetuje smlouvu a prolévá se za mnohé na odpuštění hříchů. Pravím vám, že již nebudu pít z tohoto plodu vinné révy až do toho dne, kdy budu s vámi pít kalich nový v království svého Otce.“¹³*

Jeho podobu při Ježíšově poslední večeři s učedníky snad popsala řeholnice Anna Kateřina Emmerichová, která na základě svých vidění uvedla: *Potom vytáhl Pán z podnosu, na němž stály nádoby, destičku, vzal bílý šátek, položený přes kalich, a rozprostřel ho na vytaženou plochu. Viděla jsem ho brát z kalicha okrouhlou misku a postavit ji na šátek. Nyní vyňal chleby, jež ležely na talíři, zpod pokrývky a položil je na misku před sebe.*

13 Matouš 26, 26-29.

A pokračuje: *Potom postavil před sebe velký kalich, vyňal z něho malou nádobku a postavil ji stejně jako ostatní poháry napravo a nalevo... Poté vzal kalich a dal si nalít do něho od Petra vína a od Jana vody, předtím však ji požehnal. Potom nabral lžičkou sám ještě trochu vody do kalicha. Nyní kalich požehnal a pozvedl jej k oběti.*

Místo pro poslední večeři, slavenou na památku osvobození Židů z egyptského zajetí, nebylo zřejmě zvoleno náhodně. Pro židovskou hostinu v předvečer svátku Pascha si Ježíš vybral dům, v němž se nacházela hrobka významného izraelského krále Davida z 10. století před naším letopočtem. Objekt se nacházel na hoře Sion v Jeruzalémě.

V otázce věrohodnosti kalicha musíme rozlišovat dvě skutečnosti. Zatímco užití svatého grálu při pití během poslední večeře je historickým faktem, zachycení krve do něj se zřejmě stalo výmyslem apokryfního evangelia, nemá tedy oporu v *Novém zákoně*. Avšak právě ono smíšení Kristovy krve se svědectvím účasti na poslední večeři založilo vlastní mýtus.

Příběh o svatém grálu je tak spíše pozdější středověkou legendou, neboť kronikáři 1. tisíciletí o něm a jeho významu nepiší. Máme tak co do činění s keltskou bájí¹⁴ s křesťanským obsahem. Její rozvoj zřejmě nejvýznamněji podnítil francouzský básník a výtvarník Chrétien de Troyes ve 12. století, a ona začala žít svým vlastním životem.

Zmíněný motiv grálu, zasazený na rytířský dvůr krále Artuše, se objevuje v Troyesově díle *Parsifal*, ačkoliv zde ještě nepředstavuje svatou relikvii, ale pouze jakousi číši či misku.

14 Slovo „grál“ je buď keltského, nebo řeckého původu.

Zmíněným eposem z 12. století se inspirovali další básníci, kteří si vydatně pomáhali představitivostí, a mýtus o tajemném předmětu se zázračnou mocí, spjatém s Ježíšem Kristem, byl na světě. Grál se postupně stal svatým grálem, jak svědčí posun ve významu slov *sang real* na *san greal*, tedy od královské krve ke svatému grálu. Podle lidové etymologie se nejednalo o samotný kalich, ale o jeho obsah, krev, odkud se odvozoval jeho název. Svatý grál se tak ve vrcholném středověku stal cennou relikvií.

Četné legendy vycházející z příběhu o grálu se pokusily dovyprávět novozákonní událost spíše na základě vlastní fantazie. Prohlašovaly, že Josef z Arimatie odešel s Marií Magdalénou a se svatým grálem do Francie, kde se usadili. Grál následně chránil rytířský řád templářů, jemuž byl svěřen.

Jiná verze mýtu psala o Josefově cestě do Glastonbury v Anglii, kde následně vznikla první křesťanská obec na Britských ostrovech. Ve snaze o jeho bezpečné uložení umístil Josef vzácný kalich do místní studny, která je dodnes významným poutním místem.

Voda, jež ze studny vyvěrá, je načervenalá. Podle pověsti se tak děje proto, že protéká grálem a pod zemí se mísí s Kristovou krví. Pravda je prozaičtější: v horninách kolem pramene se nachází vysoký obsah oxidů železa.

Základ legendy o Josefově cestě na Britské ostrovy předpokládá, že měl jako významný obchodník s cínem kontakty na západní Evropu a oblast Cornwallu s cínovými doly už dobře znal, když do ní společně s dalšími křesťany přišel, jak nás informuje řeholník Vilém z Malmesbury ve své *Kronice králů Anglie*.

Jiné texty, snažící se o porozumění minulosti v souvislosti se svatým grálem, jsou naprosto nereálné. Např. kniha *Svatá krev a svatý grál* autorů Michaela Baigenta, Henryho Lincolna a Richarda Leigha tvrdí, že Marie Magdaléna byla Ježíšovou manželkou. Po jeho smrti odjela s Josefem z Arimatie do Marseille, doprovázena dětmi, které

Za nejmáhodnější je považován svatý grál v katedrále Panny Marie ve Valencii

měla s Ježíšem. Kristovi potomci se pak stali členy první vládnoucí dynastie Franské říše, Merovejců, jež vládla v západní Evropě od 5. do 8. století. Podle těchto autorů dnes představuje svatý grál spíše soubor tajných faktů o Ježíšovi a jeho potomcích, které prý katolická církev před veřejností tají.

Ovšem do obecného povědomí vstoupil především příběh, podle něhož v minulosti střežili svatý grál templářští rytíři. Vychází z představy, že ho rytíři našli v sutinách Šalamounova chrámu v Jeruzalémě a následně se ujali jeho ochrany. Ve skutečnosti se jedná o německou verzi příběhu o svatém grálu z pera básníka a rytíře Wolframa z Eschenbachu, vzniklou na přelomu 12. a 13. století. Zásadní zvrat v této legendě přišel na počátku 14. století, kdy byl mocný templářský řád Chudých rytířů Krista a Šalamounova chrámu zakázán a rozpuštěn. Kalich z poslední večeře zmizel neznámo kam. Prý s ním uprchla část rytířů, aby zachránila tuto cennou relikvii i své holé životy.

Údajně „zaručených osudů“ svatého grálu existuje dnes značné množství. „Zasloužili“ se o ně především zmínění autoři, kteří se buď inspirovali stejným zdrojem, který podle své fantazie upravili, nebo vytvořili svůj vlastní příběh. Někteří historici se domnívají, že by se mohl drahocenný poklad svatého grálu skrývat v rozsáhlých vatikánských sbírkách mezi stovkami zapomenutých archeologických předmětů, zabalený kdesi v krabici...

Jiní považují za místo uložení grálu baziliku svatého Vavřince za hradbami v Římě, kde se nachází jak hrob svatého Vavřince, umučeného ve 3. století, tak i římské centrum někdejšího templářského řádu. Když zde byl v šedesátých letech 19. století prováděn archeologický výzkum, našli archeologové u levého sloupu výklenek a v něm pohár. Jenže jak ukázaly pokusy o jeho datování, o svatý grál se nejednalo.

V nedávné době probudil zájem o příběh svatého grálu film *Indiana Jones a poslední křížová výprava* z roku 1989 a kniha *Šifra mistra Leonarda*, jejímž autorem je americký spisovatel Dan Brown. V ní vyvrací představu, že by se v případě grálu jednalo o pohár, z něhož Ježíš při poslední večeři pil a pak do něj Josef z Arimatie zachytil jeho krev při ukřížování. Dan Brown argumentoval tím, že ani slavný malíř Leonardo da Vinci na své slavné nástěnné malbě *Poslední večeře* z 15. století slavný kalich nenamaloval, ale pouze před každého z apoštolů umístil malé poháry na pití.

Ústy hrdiny knihy *Šifra mistra Leonarda* Roberta Langdona Dan Brown tvrdil, že svatý grál není pohár, ale osoba, a to dokonce žena. Tou ženou mohla být jediné Marie Magdaléna, jež se stala Ježíšovou ženou a matkou jeho dětí, a tedy stála na počátku Kristovy královské linie. Tento výklad je absurdní a pro křesťany zcela nepřijatelný.

Křesťanská tradice říká, že Ježíšovým kalichem disponovali po poslední večeři v Jeruzalémě apoštolové, kteří jej nadále užívali. Z Jeruzaléma ho údajně odnesl svatý Petr do Antiochie. Později se s ním dostal do Říma, kde kalich sloužil do poloviny 3. století papežům. Tehdy, v době pronásledování křesťanů ze strany císařství, ho svěřil papež Sixtus II. mladému jáhnovi Vavřincovi, aby jej schoval v domě svých rodičů. Ten ho před svou mučednickou smrtí předal příteli Pre-celiovii, díky němuž se dostal do Španělska.

V 8. století byl kalich přenesen do aragonského kláštera svatého Jana ve skále v oblasti Pyrenejí. Zde, v nadmořské výšce 1 200 metrů nad mořem, měl chránit Aragonské království před muslimy. Tradice se odvolává na chrámový inventář z prosince 1124, který obsahuje zmínku o Ježíšově kalichu.

